

چکیده

این پژوهش با هدف ارائه مدل توانمندسازی کاربران شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر ادراک کاربران از مفهوم امنیت فرهنگی با روش نظریه داده بنیاد و رویکرد استراوس و کوربین انجام شده است. به منظور گردآوری داده‌ها بعد از مصاحبه با ۳۹ نفر از متخصصان علوم ارتباطات، مدیریت رسانه، مدیریت فرهنگی، روانشناسی، حقوق، جامعه‌شناسی و فناوری اطلاعات که با استفاده از روش نمونه‌گیری نظری انتخاب شدند، داده‌های پژوهش به اشباع نظری رسید. سپس یافته‌های حاصل از مصاحبه‌ها در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و گزینشی پیاده و طبقه‌بندی شد. بر اساس یافته‌ها پدیده اصلی پژوهش توانمندسازی کاربران بود که شامل شرایط علی: رفتار ارتباطی کاربران، ویژگی‌های پیام‌رسان، ویژگی‌های فردی و شخصیتی و امنیت فرهنگی در ساختار مجازی؛ شرایط زمینه‌ای: اطلاعات فرهنگی، پابندی فرهنگی، تقویت نمادهای فرهنگی و زیرساخت‌های فرهنگی کاربران از دیدگاه مشارکت‌کنندگان؛ شرایط مداخله‌گر: به‌کارگیری زبان بومی، تبعات نهمی کردن کاربران، تهدیدات فرهنگی و آسیب‌های فرهنگی می‌شدند و استراتژی‌های ارتقا فرهنگ روشنفکری، اقلان اندیشه‌های نوظهور، آگاه‌سازی جنگ نرم و آموزش خودمحور و در نهایت پیامدهای اثربخشی توانمندسازی کاربر، اثرگذاری تولید محتوا، آینده‌پژوهی تکنولوژی و تجملات فرهنگی را به همراه داشته است.

■ واژگان کلیدی

توانمندسازی کاربران، شبکه‌های اجتماعی، امنیت فرهنگی، رفتار ارتباطی، آموزش خودمحور

طراحی مدل توانمندسازی

کاربران شبکه‌های اجتماعی

در حوزه امنیت فرهنگی

علی میربیک سبزواری

دانشجوی دکتری تخصصی مدیریت رسانه‌ای، گروه مدیریت، دانشکده حکمرانی اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران

فائزه تقی‌پور

دانشیار گروه علوم ارتباطات و مدیریت کسب‌وکار، دانشکده علوم انسانی و حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول)

f.taghipour@khuif.ac.ir

عباس زمانی

استادیار گروه مدیریت، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران

۱- بیان مسئله

حضور در فضای مجازی به ویژه شبکه‌های اجتماعی تحولات گسترده‌ای را در تمامی عرصه‌های عادات‌های اجتماعی، سبک زندگی، ابعاد تربیتی و فرهنگی جامعه ایجاد و آنها را با چالش و تغییرات اساسی مواجه کرده است. در این میان تغییر کانون قدرت از قدرت «سخت» و نظامی به قدرت «نرم» مبتنی بر فرهنگ و مسائلی همچون «جهانی‌شدن» (صالح‌نیا، ۱۳۹۵: ۴۶) و تراکم زمانی و مکانی، نفوذ رسانه‌ها، تنوع و تکثر فرهنگی و مسائلی از این دست مفهوم امنیت را از رویکردهای سنتی به جدید تغییر داده است.

ادوارد و چونگ در بررسی امنیت فرهنگی مفاهیم سه‌گانه مشروعیت، انسجام، یکپارچگی و توان سیاسی را مطرح می‌کنند (Debrix، 2016). بر اساس نظرات اندیشمندان مکتب کپنهاگ از زمان باری بوزان امنیت فرهنگی شامل تلاش برای حفظ و بقای الگوهای سنتی، زبان، فرهنگ، پیوستگی، هویت و آداب و رسوم دینی یا ملی با اجازه دادن به تغییرات قابل قبول است که قابلیت و توانایی حکومت‌ها در حفظ و دفاع از ارزش‌ها، ایده‌ها و هویت را افزایش می‌دهد (پور نقدی، ۱۳۹۷: ۱۰۵). به تعبیری امنیت فرهنگی شامل آزادی عقیده، وجدان، زبان، بیان، شیوه زندگی، قومیت، جنسیت، شراکت اجتماعی و مشارکت فرهنگی و سیاسی است (Latham, 2014: 211) و باید به هر دو بعد تهدیدات داخلی و خارجی اهمیت داد (شفیعی‌نیا، ۱۳۹۵: ۴۷). اما به طور کلی در بحث امنیت فرهنگی می‌توان به چهار رویکرد واقع‌گرایان مبنی بر (افزایش ظرفیت‌ها برای رسیدن به وضعیت امن) (آهنی، ۱۳۸۸: ۸۶۸)؛ رویکرد سازه‌انگاران مبنی بر (ارتقا امنیت فرهنگی نه بر اساس موازنه قوا بلکه در اعتماد و همکاری)؛ رویکرد فرا ساختارگرایان مبنی بر (مفهوم دیگری نه ملاکی برای فهم تفاوت‌ها، اختلاف‌ها و گفتمان‌های تهدیدزا بلکه منطق نابرابری و تنظیم سیاست‌های امنیتی) (غلامی، ۱۳۸۳: ۲۱) و رویکرد مکتب کپنهاگ مبنی بر (مفهوم امنیتی کردن یا امنیت منفی و مفهوم امنیت ایجابی یا امنیت مثبت) اشاره کرد (فینی زاده بیدگلی و خادم، ۱۳۹۵: ۱۲۳).

از سوی دیگر، شبکه‌های اجتماعی با توجه به جدایی‌ناپذیر شدن از زندگی روزمره انسان و اقبال فزاینده و به تبع آن ضریب نفوذ بالایی که در زندگی انسان‌ها به واسطه جاذبه‌ها و ویژگی‌های منحصر به فردش داشته است. شکلی از جامعه که از آن به‌عنوان «جامعه مجازی» یاد می‌شود را به وجود آورده است (جلالی لوانسانی و نجفی، ۱۳۸۸: ۵). جهان مجازی جهانی فاقد جغرافیا، صنعتی، ره‌اشده از استبداد زمان و مکان فیزیکی،

فضایی سراسر نمادین، در دسترس برای همگان و دارای ظرفیت ساخت واقعیت در فضای خود است. فضایی که طی آن با «مجازی شدن» همه چیز علاوه بر اینکه امکان رؤیت واقعیت‌ها به صورت غیرحقیقی در محیطی مجازی فراهم آمده امکان تبدیل روندهای جدید کار و زندگی مجازی نیز در آن به وجود آمده است (عاملی، ۱۳۸۸: ۱۷). از این رو می‌توان گفت که شکل‌گیری «جوامع مجازی» در کنار «جوامع حقیقی» ضرورت طرح مسئله امنیت و به ویژه امنیت فرهنگی را به شکلی پیچیده‌تر در این گونه جوامع به وجود آورده است (پورسعید، ۱۴۰۲: ۲۵).

در اینجا باید متذکر شد که در عصر ارتباطات، رسانه‌های جمعی، فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی نقش بسیار مهمی در ارائه و اجرای برنامه‌های سیاسی - امنیتی و بسترسازی افکار عمومی و تأمین امنیت عمومی ایفا می‌کنند (آشنا و اسمعیلی، ۱۳۸۸، ۷۵) و با توجه به توسعه کمی و کیفی که یافته‌اند در عمل می‌توانند هم فرصت و هم تهدیدی برای دوام و قوام امنیت جوامع باشند (فاطمی نیا، ۱۳۹۶: ۲۱).

مقام معظم رهبری (۱۳۸۵) ضمن اشاره به اهمیت نقش رسانه‌ها در زندگی امروزی به این امر اشاره داشتند که رسانه‌ها و یا در سال‌های پیش رو فضای مجازی در دنیا، فکر، فرهنگ، رفتار و در حقیقت هویت فرهنگی را به انسان‌ها القا می‌کنند و در حوزه فرهنگ نقش تعیین‌کننده‌ای دارند. به بیان دیگر رسانه‌ها می‌توانند در بهبود وضعیت زندگی انسان‌ها، گسترش صلح و امنیت جهانی و یا ارتقای اخلاق و معنویت در میان انسان‌ها مؤثر باشند و شبکه‌های اجتماعی، ریخت‌شناسی اجتماعی جوامع جدید را تشکیل می‌دهند. در جامعه شبکه‌ای جهانی، همه شئون انسانی نظیر ارزش‌ها، هویت، الگوی تقسیم کار، مفهوم زمان و مکان و همچنین قدرت به شبکه‌ها وابسته شده‌اند (Seong, 2009: 33). امنیت از نیازها و انگیزه‌های اساسی انسان است. به طوری که با زوال آن آرامش خاطر انسان از بین می‌رود و تشویش، اضطراب و ناآرامی جای آن را می‌گیرد (پور نقدی، ۱۳۹۷: ۶۴) مهم‌تر از امنیت، احساس امنیت است. اعتماد به نفس و احساس امنیت و آرامش خاطر، بنیان و نقطه آغاز تبادل اجتماعی و بسترساز تعامل در شبکه‌های اجتماعی است (Heath, 2015: 361).

با توجه به ضرورت احساس امنیت در فضای مجازی، مفهوم توانمندی و توانمندسازی کاربران از اهمیت بیشتری برخوردار است؛ چرا که به واسطه آن می‌توان کاربران را تا حدود زیادی از تهدیدهای پیش روی مصون داشت. در این شرایط توانمندسازی به عنوان

فرآیندی تعریف می‌شود که در آن افراد، گروه‌ها و سازمان‌ها بر مسائل و مشکلاتی که با آن مواجه هستند، (بیات، ۱۳۸۸: ۷۷). کنترل پیدا می‌کنند که با مفهوم خودکارآمدی رابطه بسیار نزدیکی داشته و حتی می‌توان این دو واژه را با یک مفهوم تعبیر کرد (محدث و دیگران، ۱۴۰۱: ۱).

با توجه به اینکه کاربران شبکه‌های اجتماعی رو به افزایش است و بخش عمده‌ای از اثرات شبکه‌های اجتماعی در حوزه‌های اجتماعی و فرهنگی، ناشی از عملکرد و نحوه استفاده مناسب از این شبکه‌ها است، این پژوهش به دنبال ارائه مدلی مبتنی بر توانمندسازی کاربران به منظور ارتقای ادراک آن‌ها در حوزه امنیت فرهنگی است. در جامعه ایران با آمدن هر رسانه یا وسیله ارتباطی جدید، تغییرات اساسی در حوزه نحوه استفاده از آن وسیله ایجاد می‌شود. به طوری که این تغییر منجر به نیاز کاربر یا مخاطب به هماهنگی مجدد می‌شود تا بتواند به منظور استفاده صحیح از آن رسانه خود را هماهنگ کند بر این اساس در پژوهش حاضر در نظر داریم با استفاده از روش کیفی و رویکرد اکتشافی به طراحی و ارائه مدل توانمندسازی کاربران شبکه‌های اجتماعی در حوزه امنیت فرهنگی بپردازیم.

۲- پیشینه پژوهش

در این پژوهش متغیرهای مورد بررسی در حوزه توانمندسازی و امنیت فرهنگی در فضای مجازی مورد توجه است. به عنوان نمونه، رحمانی ساعدی و شفیعی (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان «مفهوم و مؤلفه‌های امنیت فرهنگی در گفتمان ایرانی اسلامی» به این نتیجه رسیدند که مفهوم امنیت فرهنگی در گفتمان ایرانی اسلامی دارای «رویکردی ترکیبی (حفظ محور و بسط محور)»، «فراملی»، «به عنوان زیربنای امنیت» و «دارای نگاه توأمان به ارزش‌های ملی و اسلامی» است، همچنین «هویت اسلامی - ایرانی»، «ارزش‌ها اسلامی، ملی و انقلابی»، «مؤلفه سیاسی امنیت فرهنگی»، «مؤلفه اجتماعی امنیت فرهنگی»، «مؤلفه اقتصادی امنیت فرهنگی» و «استقلال فرهنگی» به عنوان مؤلفه‌های اصلی است. همچنین، زرگر و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی به «بررسی تأثیر محتوای غیراخلاقی شبکه‌های اجتماعی مجازی بر امنیت اجتماعی (مورد مطالعه: شبکه اینستاگرام)» پرداختند. نتایج حاکی است که بین محتوای غیراخلاقی و امنیت اجتماعی رابطه معنادار وجود دارد. عبدالرحمانی (۱۳۹۹) در مقاله‌ای تحت عنوان «بررسی نقش

شبکه‌های اجتماعی مجازی در امنیت اخلاقی (مورد مطالعه اینستاگرام)» به این نتیجه رسید که پنج عامل آزادی بیان افراد، ناشناخته ماندن هویت اصلی کاربران، سهولت دسترسی به فناوری، تفکرات سنتی خانواده‌ها (شکاف نسلی)» و عدم کفایت برخورد قانونی با کاربران مختلف در گرایش به استفاده از اینستاگرام و امنیت اخلاقی مؤثر بوده است. سالم و همکاران (۱۳۹۷) در ارائه مدل کیفی و توصیفی از امنیت فرهنگی کشور در شبکه‌های اجتماعی مجازی با تأکید بر رسانه‌های اجتماعی هفت بعد تقویت اعتماد و اعتبار رسانه‌ای، وفاداری مخاطب به رسانه خبری، امپریالیسم رسانه‌ای، تقویت اخلاق حرفه‌ای رسانه‌ای، امنیت فرهنگی، تقویت آموزه‌های دینی و رسانه‌های اجتماعی را مطرح کردند. سیمبر و رضاپور (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «امنیت فرهنگی از منظر آیت الله خامنه‌ای» پرداختن به نکاتی از جمله تعلیم و تربیت، استقلال فرهنگی، استفاده از هنر، توجه سبک زندگی اسلامی و عوامل تهدیدکننده، وابستگی فرهنگی، خودباختگی، بحران هویت، تهاجم فرهنگی و سلطه فرهنگی را ضروری دانسته‌اند.

همچنین در تحقیقات خارجی گنگوانی^۱ و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «استفاده از رسانه‌های اجتماعی و توانمندسازی زنان در عربستان سعودی» به مطالعه نقش رسانه‌های اجتماعی در رشد و توانمندسازی زنان پرداخته و اهمیت رابطه بین رسانه و توانمندسازی زنان عربستان و راههای مختلفی که رسانه‌های اجتماعی منجر به توانمندسازی زنان می‌شود را مورد بحث قرار دادند. نتایج نشان داد که با استفاده از کانال‌های رسانه‌های اجتماعی، هر زنی که با تبعیض و تضعیف روبه‌رو شود می‌تواند نگرانی خود را در مورد مسائل مختلف به جهانیان اعلام کند. با این حال، مشارکت زنان سعودی در شبکه‌های اجتماعی کم بوده است.

در مطالعه‌ای با عنوان «رفاه ذهنی و خستگی آنلاین و توانمندسازی کاربران رسانه‌های اجتماعی: دیدگاه ناهمگونی شبکه» کوار و دیگران (۲۰۲۱) یک چارچوب تحقیقاتی مبتنی بر مدل ظرفیت محدود برای بررسی رابطه بین پیامدهای قسمت تاریک رسانه‌های اجتماعی برای کاربران (او.اس. دلبیو. بی)^۲ و خستگی رسانه‌های اجتماعی ایجاد کرده و علاوه بر این، ارتباط بین جنبه‌های خاص مربوط به ناهمگونی شبکه و خستگی رسانه‌های اجتماعی را برای کاربران رسانه‌های اجتماعی در ایالات متحده آمریکا (ایالات متحده آمریکا)

1. Gangwani
2. OSWB

بررسی کردند. نتایج نشان داد که بخش تاریک رسانه‌های اجتماعی برای کاربران با مقایسه اجتماعی همبستگی و خستگی رابطه منفی دارد، در حالی که نگرانی‌های مربوط به حریم خصوصی و افشای خود با خستگی رابطه مثبت دارد.

آلمانی و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهش خود با عنوان «شناسایی مناسب‌ترین تصمیمات حریم خصوصی در شبکه‌های اجتماعی آنلاین» با بیان اینکه که شبکه‌های اجتماعی آنلاین در مکانیزم‌هایی مانند حلقه‌های اجتماعی و انتخاب فردی برای تعیین مخاطبان، اطلاعات به اشتراک گذاشته شده را در اختیار کاربران قرار می‌دهند، فرایند تصمیم‌گیری در مورد حریم خصوصی برای کاربران را یک کار سخت عنوان کردند؛ زیرا آنها باید هزینه و فایده را در یک محیط پیچیده ارزیابی کنند. به اختصار می‌توان گفت پژوهش‌های مرتبط با موضوع حوزه امنیت فرهنگی، توانمندسازی کاربران و فضای مجازی معمولاً به صورت مجزا است و کمتر به این مفاهیم به صورت مشترک پرداخته شده است؛ اما با تحلیل این تحقیقات می‌توان به این جمع‌بندی رسید که بخش عمده‌ای از ادراک کاربر از امنیت فرهنگی، متأثر از نحوه استفاده او از فضای مجازی است و در صورت توانمندسازی کاربر، دقیقاً او از محتوایی استفاده می‌کند که با زمینه‌های فرهنگی او مرتبط است.

۳- چارچوب مفهومی

دیدگاه‌های مختلفی در حوزه امنیت فرهنگی ارائه شده است. برخی امنیت فرهنگی را به مفهوم مصون ماندن اندیشه‌ها، باورها، اعتقادات، آداب و رسوم، سنت‌ها و به طور کلی هر آنچه در مجموعه پیچیده فرهنگ قرار دارد، می‌دانند (شفیعی و مولایی، ۱۳۹۹: ۷۳). در این معنا امنیت فرهنگی تابعی از عملکرد صحیح اجزاء و عناصر داخلی و توانایی و تمایل برای مواجهه به سپهر فرهنگی بیرونی است. در این معنا عنصر کلیدی امنیت، انسجام است. انسجام، تابع چند شاخص اساسی است؛ نخست ارتباط مردم با یکدیگر، دوم ارتباط مردم و نهادها (دولتی و خصوصی) و سوم ارتباط نهادها با یکدیگر است. بنابراین انسجام نه تنها به کارکرد صحیح نهادها و ساختارهای اجتماعی^۱ برمی‌گردد به ارتباط میان عناصر مذکور نیز وابستگی دارد (زارع، ۱۳۹۹: ۲۵).

برخی دیگر امنیت فرهنگی را به عنوان یک اصل هدایت و تضمین احترام به مردم که فراتر از آگاهی فرهنگی است تعبیر می‌کنند که به موجب آن سازمان‌ها و افراد نیاز به یک تغییر مثبت به دور از نگرش‌ها و ارزش‌ها در تغییر و حرکت به سمت تغییر رفتار و شیوه‌های سازمانی و فردی را احساس می‌کنند (McCoy, 1992:93) در واقع در این معنا، امنیت فرهنگی ارائه خدمات مداوم بر اساس فکر فراگیر و مبتنی بر تفاوت‌های فرهنگی است (Westerman, 1997:41). در این دیدگاه امنیت فرهنگی به شکل حرفه‌ای متفاوت از ایمنی (اطمینان) فرهنگی است. در امنیت فرهنگی یک تعهد قوی در میان است به گونه‌ای که مردم را و می‌دارد فراتر از آگاهی فرهنگی حرکت کنند. امنیت فرهنگی سبب ایجاد مهارت‌های فرهنگی فراتر از آگاهی فرهنگی ساده می‌شود به گونه‌ای که به تغییرات رفتاری، نگرشی و ساختاری منجر می‌گردد (Farrelly & lumby, 2009:16).

کافین^۱ (۲۰۰۷) امنیت فرهنگی را در رأس یک هرم قرار داده به گونه‌ای که ایمنی فرهنگی و آگاهی فرهنگی در میانه و قاعده آن قرار دارد. بدین معنا که امنیت فرهنگی در واقع نوعی آگاهی نظری از ارائه خدمات فرهنگی به اندازه کافی است. در امنیت فرهنگی بحث بر سر این است که ترکیب ارزش‌های فرهنگی را باید در طراحی، ارائه و ارزیابی خدمات در نظر گرفت. این امر نه یک استراتژی اختیاری و نه تنها مسئولیت افراد، بلکه شامل کل جامعه و سطوح دستگاهی جامعه نیز هست. توسعه نظام سلامت نیروی کار، اصلاح نیروی کار، خرید از خدمات بهداشتی و درمانی، نظارت و مسئولیت‌پذیری و مشارکت عمومی در زمره امنیت فرهنگی به شمار می‌رود. در این معنا امنیت فرهنگی مستقیماً فهم و عمل سیاست‌ها و روش ایجاد فرآیندهای است که به طور خودکار مردم اصیل برای اولین بار به دنبال آن می‌روند (Coffin, 2007:23).

ظرفیت فرهنگی، خود ارزیابی آگاهانه از پویایی، فرهنگ تعامل، نهادینه کردن دانش فرهنگی و ارائه خدمات به طوری است که نشان‌دهنده درک درستی از تنوع بین و در درون فرهنگ باشد (مرکز پژوهشی پزشکی و سلامت ملی^۲، ۲۰۰۹). بر اساس نظر انجمن امنیت فرهنگی سانتا مونیکا^۳ (۲۰۱۳) امنیت فرهنگی را می‌توان در بنیان‌هایی چون اقتصاد سیاسی، هنر، قدرت میراث فرهنگی در دیپلماسی در سه حوزه تحلیل، تحقیق و خلاقیت

1. coffin

2. National Health and Medical Research Council

3. Santa Monica, California, USA

مطرح کرد. نمت^۱ (۲۰۰۸) در ارائه مدل چرخه امنیت فرهنگی استدلال می‌کند، ترکیب قدرت سیاسی، تأثیر حوزه دانش و پژوهش و تغییر استراتژیک و واکنش به سیاست‌های پیشگیرانه، آگاهی فرهنگی، سرویس‌های اطلاعاتی، اقتصاد سیاسی کالاهای فرهنگی چرخه امنیت فرهنگی را نشان می‌دهد.

۴- روش پژوهش

در این پژوهش با توجه به ابعاد مختلف مورد مطالعه و پیشینه مطالعاتی ضعیف در این موضوع، تلاش شد با استفاده از روش نظریه زمینه‌ای یا نظریه داده بنیاد و طرح نظام‌مند و روش سیستماتیک استراوس و کوربین برای انجام این پژوهش استفاده شود (Strauss & Corbin, 1998:26). زیرا که نظریه داده بنیاد روشی نظام‌مند و کیفی برای خلق نظریه‌ای است که در سطحی گسترده به تبیین فرآیند، کنش یا کنش متقابل موضوعی با هویت شخصی می‌پردازد (Creswell, 2000:127). جامعه آماری پژوهش حاضر شامل متخصصان و صاحب‌نظران حوزه فرهنگ، رسانه و ارتباطات است که با روش نمونه‌گیری نظری انتخاب شدند و در نهایت بعد از انجام ۳۹ مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته داده‌های پژوهش به اشباع نظری رسید. به منظور تجزیه و تحلیل یافته‌ها پس از پیاده کردن متن مصاحبه‌ها کدگذاری در سه مرحله باز، محوری و گزینشی انجام شد (Strauss & Corbin, 1998:34). در مرحله اول نمونه‌های پژوهش به صورت نظری انتخاب شد که معیار انتخاب افراد مشارکت‌کننده داشتن سوابق علمی و تحقیقاتی یا تجربه در حوزه‌های فرهنگ، رسانه، جامعه‌شناسی، ارتباطات یا تجربه و تخصص در حوزه فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی بود. همچنین در انتهای مصاحبه از پاسخگو درخواست می‌شد که اگر فردی متخصص یا مرتبط با این مسئله را می‌شناسد، معرفی نماید. با توجه به اینکه، چالش اصلی پژوهش به تأثیر نحوه استفاده صحیح یا نادرست افراد از فضای مجازی و ادراک آنان از امنیت فرهنگی در محیط اطرافشان اشاره داشت. انجام هر مصاحبه حضوری بنا به میزان اطلاعات و مشارکت پاسخگویان بین ۴۵ تا ۱۲۰ دقیقه طول کشید. بعد از انجام ۳۱ مصاحبه یافته‌ها نشان می‌داد که اطلاعات به دست آمده به اشباع رسیده است، ولی به دلیل اطمینان از نتایج مصاحبه‌ها و همچنین توجه به تنوع مشارکت‌کنندگان انجام مصاحبه‌ها تا ۳۹ مورد ادامه یافت. همچنین جهت

اطمینان از اعتبار و روایی یافته‌ها پس از اطمینان از اشباع نظری مصاحبه‌ها با تکرار مجدداً چند مصاحبه، نتایج حاصل و کدگذاری‌های نهایی به رؤیت افراد مصاحبه‌شونده و همچنین پنج‌تن از صاحب‌نظران خارج از اعضای مورد مصاحبه رسید تا نکات اصلاحی خود را مطرح نمایند و همچنین برخی از مصاحبه‌ها پس از پیاده‌سازی به رؤیت فرد مورد مصاحبه رسید تا با نظراتشان مطابقت داده شود. اطلاعات مربوط به رشته تحصیلی مشارکت‌کنندگان در پژوهش در جدول شماره ۱ آمده است.

جدول ۱- مشخصات مشارکت‌کنندگان در پژوهش

ردیف	رشته	تحصیلات	سن	جنسیت	شغل
۱	مدیریت فرهنگی	دکتری	۴۶	مرد	هیئت‌علمی دانشگاه
۲	مدیریت فرهنگی	دکتری	۵۵	مرد	هیئت‌علمی دانشگاه
۳	مدیریت فرهنگی	دکتری	۳۸	زن	هیئت‌علمی پژوهشگاه
۴	مدیریت فرهنگی	دکتری	۵۲	مرد	هیئت‌علمی دانشگاه
۵	روانشناسی	دکتری	۶۲	زن	هیئت‌علمی پژوهشگاه
۶	روانشناسی	دکتری	۴۸	مرد	هیئت‌علمی دانشگاه
۷	روانشناسی	دکتری	۳۹	زن	هیئت‌علمی دانشگاه
۸	برنامه‌ریزی فرهنگی	دکتری	۵۱	زن	کارشناس صداوسیما
۹	سیاست‌گذاری فرهنگی	دکتری	۳۹	مرد	هیئت‌علمی دانشگاه
۱۰	سیاست‌گذاری فرهنگی	دکتری	۴۳	مرد	هیئت‌علمی دانشگاه
۱۱	سیاست‌گذاری فرهنگی	دکتری	۳۶	زن	هیئت‌علمی پژوهشگاه
۱۲	آینده‌پژوهی	دکتری	۴۷	مرد	هیئت‌علمی پژوهشگاه

ردیف	رشته	تحصیلات	سن	جنسیت	شغل
۱۳	مدیریت منابع انسانی	دانشجوی دکتری	۳۲	زن	پلیس پیشگیری
۱۴	پژوهشگری اجتماعی	کارشناسی ارشد	۳۴	زن	کارشناس اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی
۱۵	مدیریت فناوری	کارشناسی ارشد	۴۱	مرد	کارشناس مرکز ملی فضای مجازی
۱۶	حقوق	دکتری	۶۳	زن	هیئت علمی دانشگاه
۱۷	حقوق	دکتری	۶۵	زن	هیئت علمی دانشگاه
۱۸	کامپیوتر نرم افزار	کارشناسی ارشد	۳۳	مرد	پلیس فتا
۱۹	مدیریت فرهنگی	دکتری	۴۹	زن	هیئت علمی دانشگاه
۲۰	مدیریت رسانه	دکتری	۴۳	مرد	هیئت علمی دانشگاه
۲۱	مدیریت رسانه	دکتری	۴۷	مرد	هیئت علمی دانشگاه
۲۲	مدیریت رسانه	دانشجوی دکتری	۳۴	مرد	کارشناس مرکز ملی فضای مجازی
۲۳	مدیریت رسانه	دانشجوی دکتری	۳۵	زن	کارشناس معاونت فضای مجازی صداوسیما
۲۴	مدیریت رسانه	دانشجوی دکتری	۴۸	مرد	کارشناس صداوسیما
۲۵	کامپیوتر-هوش مصنوعی	کارشناسی ارشد	۳۷	مرد	پلیس فتا
۲۶	روانشناسی تربیتی	دکتری	۵۷	زن	هیئت علمی دانشگاه
۲۷	امنیت اجتماعی	کارشناسی ارشد	۴۴	مرد	کارشناس اورژانس اجتماعی

ردیف	رشته	تحصیلات	سن	جنسیت	شغل
۲۸	مدیریت رفتار سازمانی	دانشجوی دکتری	۳۲	مرد	پلیس فتا
۲۹	علوم ارتباطات	دکتری	۵۵	زن	هیئت علمی دانشگاه
۳۰	علوم ارتباطات	دکتری	۵۲	زن	هیئت علمی دانشگاه
۳۱	علوم ارتباطات	دکتری	۶۱	مرد	هیئت علمی دانشگاه
۳۲	علوم ارتباطات	دکتری	۴۹	زن	هیئت علمی دانشگاه
۳۳	علوم ارتباطات	دکتری	۵۹	مرد	هیئت علمی دانشگاه
۳۴	تجزیه و تحلیل سیستم‌های اطلاعاتی	کارشناسی ارشد	۳۶	مرد	پلیس فتا
۳۵	جامعه‌شناسی	دانشجوی دکتری	۳۷	زن	کارشناس اورژانس اجتماعی
۳۶	جامعه‌شناسی	دکتری	۴۰	زن	هیئت علمی جهاد دانشگاهی
۳۷	جامعه‌شناسی	دکتری	۵۱	مرد	هیئت علمی جهاد دانشگاهی
۳۸	مدیریت فناوری	دکتری	۴۲	مرد	پلیس فتا
۳۹	کامپیوتر نرم افزار	دکتری	۵۷	مرد	هیئت علمی دانشگاه

۱۶۹

۵- یافته‌های پژوهش

این پژوهش با هدف ارائه مدل به منظور توانمندسازی کاربران شبکه‌های اجتماعی در حوزه امنیت فرهنگی و روش گراند تئوری با رویکرد استراوس و کوربین انجام شد. یافته‌های این پژوهش نشان داد که عوامل علی و زمینه‌ای مرتبط با توانمندسازی کاربران شبکه‌های اجتماعی می‌تواند اثرات گسترده‌ای بر نحوه استفاده کاربران و رویکردهای فرهنگی و اجتماعی مرتبط با آن داشته باشد و در این راستا وضعیت کاربران شبکه‌های اجتماعی از استفاده‌کننده به تولیدکننده تغییر نماید.

۵-۱- مقوله محوری: توانمندسازی کاربران

در فضای مجازی شبکه‌های اجتماعی به عنوان نوع جدیدی از وبسایت‌ها متولد شده و کاربران و طرفداران زیادی پیدا کرده‌اند. شبکه‌های اجتماعی یکی از انواع رسانه‌های اجتماعی محسوب می‌شوند و محلی برای شکل‌گیری جماعت‌های مجازی و شبکه‌سازی کاربران اینترنتی هستند و موفق شده‌اند تعداد قابل توجهی از کاربران را جذب کرده و تنوع بالایی در گونه‌شناسی کاربران شبکه‌های اجتماعی بر اساس نحوه استفاده آن‌ها ایجاد شده است؛ اما کاربران از هر نوع و با هر میزان استفاده‌ای که باشند، برای استفاده مطلوب‌تر و مناسب‌تر از شبکه‌های اجتماعی نیاز به توانمندسازی دارند. این توانمندسازی به کاربر کمک می‌کند تا به حفظ و تقویت ادراک خود و سایر کاربران از امنیت فرهنگی کمک کند. یکی از مشارکت‌کنندگان درباره پیامدهای توانمندسازی کاربران می‌گوید:

«توانمندسازی کاربران شبکه‌های اجتماعی به دنبال هدف بزرگ‌تریه. وقتی کاربران آگاه و توانمند شده‌ای داشته باشیم می‌تونیم منتظر شکل‌گیری وفاق فرهنگی و اجتماعی باشیم، که این خودش بزرگ‌ترین پشتیبان برای حکومت در نظر گرفته می‌شه. انسجام و اتحاد عمومی حول مسائل فرهنگی و به تعبیری وفاق فرهنگی به گونه‌ای هست که در صورت بروز هرگونه تعرض و تهدید فرهنگی جامعه نسبت به اون واکنش نشان می‌ده و این از ویژگی امنیت فرهنگی است. وفاق فرهنگی با انسجام فرهنگی یا هم‌رنگی فرهنگی اینا با هم تفاوت دارن. وفاق فرهنگی یعنی سازگاری کردن، همراهی کردن و یکدلی فرهنگی ایجاد کردن که با شکل‌گیری ارتباطات گسترده در شبکه‌های اجتماعی نیز، ممکن میشه».

کارایی و کارآمدی فرهنگ در برابر تهاجمات و تهدیدات از طریق اطلاع‌رسانی در شبکه‌های اجتماعی و قدرت نفوذ بر سایر مقوله‌های فرهنگی که به سهولت بتواند در سایر فرهنگ‌ها تأثیرگذار باشد و از طرفی در برابر تهاجمات و تهدیدات سپر قوی باشد و قدرت اشاعه بر سایر فرهنگ‌ها ایجاد کند، از دیگر پیامدهای توانمندسازی کاربران شبکه‌های اجتماعی است. زیرا توانمندسازی کاربران شبکه‌های اجتماعی باعث تقویت آگاهی نسبت به نقش آن‌ها در جریان سازی‌های مبتنی بر شبکه‌های اجتماعی می‌شود.

۵-۲- عوامل علی

در بحث شرایط علی برای توانمندسازی کاربران شبکه‌های اجتماعی، نکات متفاوتی وجود دارد. تثبیت قوانین و مقررات حوزه فرهنگی در شبکه‌های اجتماعی، آموزش فردی و اجتماعی، تقویت مبانی فکری، فرهنگی و اعتقادی، اصلاح روش‌ها و شیوه‌های برخورد با مسائل فکری و فرهنگی، تقویت تعاملات فکری فرهنگی بین گروه‌های مختلف اجتماعی، تشریح اهمیت و مزایای امنیت فرهنگی به شیوه‌های نوین و بهره‌گیری از هنر بیان، مضرات و آسیب‌های بی‌توجهی به امنیت فرهنگی بوده و باعث افزایش و ارتقا کیفی تولیدات و خدمات فرهنگی در تمامی حوزه‌ها است (جدول شماره ۲).

در اینجا، زیرساخت‌های تکنیکی و تاکتیکی مورد توجه است. مشارکت‌کننده با کد ۱۹ در خصوص این بعد و ضرورت توانمندسازی کاربران مبتنی برداشتن اطلاعات لازم برای کاربران در حوزه امنیت سایبری و ارتباط آن با امنیت فرهنگی می‌گوید:

«آشنایی کاربران با شیوه‌های جدید جاسوسی، خرابکاری، منع سرویس از طریق ایجاد ترافیک سنگین مجازی، عدم دسترسی کاربران به سایت‌های مهم کشور، ترویج اخبار جعلی و اختلال در سامانه‌های اقتصادی ضرورت دارد. برای همین امنیت سایبری اهمیت دارد تا بسیاری از سازمان‌های دولتی، شرکت‌های خصوصی، مراکز علمی و پزشکی و حتی کاربران، حجم وسیعی از اطلاعات مهم را در سیستم‌های خودشان جمع‌آوری، پردازش و ذخیره کنند و توانمند کردن کاربران در زمینه حفظ امکانات با رویکردی سخت‌افزاری اهمیت دارد».

و مشارکت‌کننده با کد ۱۶ درباره این موضوع می‌گوید:

«در موضوع حفظ اهمیت فرهنگی از طریق عملکرد کاربر توانمندشده موضوع فیشینگ مورد توجه است که به پیش‌بینی رفتار کاربران می‌پردازد و مهندسی اجتماعی در این حوزه مطرح هست. به‌عنوان مثال حملات فیشینگ که با استفاده از پیش‌بینی رفتار مردم می‌تواند اطلاعات حساس را سرقت کند. بسیاری از این پیش‌بینی‌ها بر اساس تحلیل محتوای تولیدشده یا باز فرصت شده توسط کاربران انجام می‌شود و در زمینه زیرساخت‌های تکنیکی و تاکتیکی، ویژگی محرمانه بودن پیام، یکپارچگی، میزان در دسترس بودن و حکمرانی در شبکه‌های اجتماعی مطرح می‌شود».

با توجه به اینکه در شبکه‌های اجتماعی نوعی لیبرالیسم ارتباطی ایجاد شده که احساس آزادی و خصوصی‌سازی عملکرد را در کاربر تقویت می‌کند و گاهی این احساس کاذب منجر به تولید و بازنشر محتواهایی شده که گاهی ناخواسته باعث تهدید امنیت فرهنگی می‌شود. لیبرالیسم ارتباطی به مواردی از جمله افزایش افسارگسیخته تمایلات آزادی‌خواهانه و دموکراتیک، شبه‌آفرینی نسبت به اعتقادات و موارد دینی، امکان نقد و مخالفت با عقاید و آراء دیگران و آگاهی از کنوانسیون‌های منع تبعیض است. به همین دلیل توانمندسازی کاربران هم‌زمان در چند حوزه امنیت شامل رویکردهای فرهنگی، سایبری و ملی می‌تواند حالت بین‌موضوعی داشته باشد. زیرا با بهبود عملکرد کاربر، استفاده از فرصت‌های شبکه‌های اجتماعی جای تهدیدها را می‌گیرد.

جدول ۲- عوامل علی‌توانمندسازی کاربران شبکه‌های اجتماعی در حوزه امنیت فرهنگی

کدگذاری محوری	کدگذاری گزینشی
آموزش فرهنگی، پیشینه فکری و ایدئولوژیکی کاربر، تمایز گذاری میان کاربران، تمایز رفتار فردی در محیط و شبکه‌های اجتماعی، شناخت اطلاعاتی، شیوه برخورد با مسائل و مشکلات فرهنگی، لیبرالیسم ارتباطی، مبادله اطلاعات	رفتار ارتباطی کاربران
ویژگی‌های مثبت و منفی یک پیام‌رسان	ویژگی‌های پیام‌رسان
احساس آزادی عمل در کاربران، احساس شایستگی و اثرگذاری کاربران، اعتماد به نفس کاذب کاربران، انگیزه و اشتیاق استفاده، شناسایی باورها و رفتارهای فرهنگی کاربران، قدرت گزینشگری و حذف، انسجام فرهنگی، تقارن مفهوم شهروندی و کاربری، توجه به اهمیت و تقویت فرهنگ، جلب اعتماد کاربران	ویژگی‌های فردی و شخصیتی
به‌کارگیری تکنیک‌های به‌روز ارتباطات، تفاوت پویا و جنبش اجتماعی	زیرساخت‌های تکنیکی و تاکتیکی
اصلاح مفهوم خودباوری، خودباوری کاربر، خودشکوفایی و خودگشودگی، خودکارآمدی و خودیابی اجتماعی، دریافت اطلاعات صحیح خودباوری	مفهوم خودکاربر
تأثیر تجارب قبلی کاربران، تغییرات درونی کاربران، حفظ فرهنگ در اماکن عمومی، درونی کردن فرایند توانمندسازی، شناسایی نیازهای فرهنگی کاربران، فرایندمداری رویه‌های توانمندسازی، کیفیت تولیدات و خدمات فرهنگی، نارضایتی کاربران از زندگی شهری	وجه تمایز کاربران

۵-۳- عوامل زمینه‌ای

بر اساس نظرات متخصصان، می‌توان از عوامل زمینه‌ای مؤثر بر تقویت امنیت فرهنگی به دو دسته عوامل نرم‌افزاری از جمله تقویت آداب و رسوم، اعتقادات، فعالیت‌ها، مراسم‌های فرهنگی، آموزش و عوامل سخت‌افزاری (توسعه اماکن فرهنگی همراه با ایجاد واحداث ساختمان‌های موردنیاز، تأمین تجهیزات، امکانات و منابع انسانی و مالی و...) (جدول شماره ۳) اشاره کرد که بسترساز امنیت فرهنگی است و اگر محیط ارتباطی چه به صورت ملموس و چه به شکل ناملموس توسعه یابد شرایط فرهنگی و عملکرد کاربران در شبکه‌های اجتماعی بهبود می‌یابد.

جدول ۳- عوامل زمینه‌ای توانمندسازی کاربران شبکه‌های اجتماعی در حوزه امنیت فرهنگی

کدگذاری محوری	کدگذاری گزینشی
حفاظت اطلاعات فرهنگی	اطلاعات فرهنگی
پایبندی به خرده‌فرهنگ‌ها، پایبندی به فرهنگ عمومی	پایبندی فرهنگی
تعلق خاطر به نمادهای مشترک فرهنگی	تقویت نمادهای فرهنگی
اعتماد فرهنگی، تنوع فرهنگی، دانش فرهنگی، سواد فرهنگی، شباهت فرهنگی، مقاومت فرهنگی، مقوله سازی فرهنگی، وفای فرهنگی	زیرساخت‌های فرهنگی کاربران
وجود ملی‌گرایی کاربران	ملی‌گرایی
هویت متکثر کاربران	هویت چندبعدی
ارتباطات افقی در شبکه‌های اجتماعی، ارتقا کیفیت ارتباط با کاربران، اولویت‌دهی به منافع جمعی، تعامل‌گرایی در میان کاربران، تعاملات افقی در شبکه‌های اجتماعی، تعاملات فکری و فرهنگی، تعاملات نهادهای فرهنگی، جماعت آنلاین، فرهنگ عضویت در گروه، توسعه هم‌نوایی جمعی در میان کاربران	ارتباطات مجازی
تعامل اقتصاد و امنیت فرهنگی، تعامل امنیت روانی و فرهنگی، تعامل سرمایه و امنیت فرهنگی	اقتصاد فرهنگی شده
آگاه‌سازی از حقوق کاربری، آگاه‌سازی از مسائل اجتماعی، آگاهی از زیرساخت‌های ارتباطی، آگاهی از مسائل شهری و اجتماعی، آگاهی به قوانین جهانی، آگاهی محیط زیستی، آگاهی نسبت به تهدیدات سایبری	آگاهی کاربری- کاربر آگاه

کدگذاری محوری	کدگذاری گزینشی
اثرپذیری از زیرساخت‌های چندوجهی فرهنگ، ترویج فرهنگ حفاظت فرهنگی، تطابق با تحولات فرهنگی، تمایز فرهنگ بومی از جهانی، تمایز فرهنگ بومی از سلطه‌گر، شناسایی محیط فرهنگی، ضرورت کارآمدی فرهنگی، فرهنگ حفظ اموال عمومی، قضاوت‌های فرهنگی، معرفی قومیت‌ها	رفتار فرهنگی کاربر
تضاد زندگی واقعی و مجازی، توسعه زندگی مدنی کاربران، سبک زندگی و فرهنگ ملی	سبک زندگی مجازی
بینش و ایدئولوژی کاربران، تطابق‌پذیری شخصی واقعی و مجازی، توانمندی کاربران یک سرمایه انسانی، ریسک‌پذیری کاربران	عملکرد کاربر
توانایی تطابق با تحولات تکنولوژیکی، ویژگی‌های شبکه‌های داخلی و خارجی، همگرایی تکنولوژیکی	محیط تکنولوژیکی
ارائه تصویر از فرهنگ جامعه، عوامل فرهنگی و اجتماعی و سیاسی	مسائل عمومی و روز

عوامل زمینه‌ای جهت توانمندسازی کاربران شبکه‌های اجتماعی، باورها و جهت‌گیری شخصی را از طریق اطلاع‌رسانی رسانه‌ای به آن‌ها القا می‌کند و طرز تلقی و ادراک افراد در مورد نقش خودشان در تولید و انتقال محتوا در شبکه‌های اجتماعی را به آن‌ها تفهیم می‌کند. به طوری که کاربر باید احساس کند که تولید و انتقال محتوا توسط وی مؤثر و معنی‌دار بوده و تغییر در رفتار کاربری‌اش به شکلی توانسته مؤثر باشد. یکی از رویکردهای استخراج شده از این پژوهش، جهانی‌شدن مفهوم امنیت فرهنگی است. مشارکت‌کننده با کد ۱۱ درباره این موضوع می‌گوید:

«در شبکه‌های اجتماعی افراد جذب مفاهیمی مثل صلح، رفاه برای همه، یا حفاظت از حقوق بشر می‌شن. این مفاهیم برایشون خیلی جذاب هست. پس باید برای هر سیاست‌گذاری درباره شبکه‌های اجتماعی حتماً به رویکردها و علاقه‌مندی‌های فردی، محلی، ملی و بین‌المللی توجه بیشتری بشه.»

با توجه به استفاده دائمی کاربران از شبکه‌های اجتماعی و تغییرات لحظه‌به‌لحظه‌ای که تکنولوژی‌های ارتباطی دارند، نیاز است که به منظور توانمندسازی کاربران نگرشی نسبت به آینده برای آنان ایجاد کرد. مشارکت‌کننده با کد ۱۴ درباره این موضوع می‌گوید:

«اول باید تمایل نسبت به داشتن تفکر درباره آینده شبکه‌های اجتماعی در کاربر به وجود بیاد، بعد باید رفتار و نگرش عوض بشه و نهایتاً در یک نگاه خوشبینانه این یکی از پیامدهای ایدئولوژی گرایانه توانمندسازی کاربران میشه.»

۴-۵- شرایط مداخله‌گر

شرایط مداخله‌گر، موارد گسترده و متفاوتی هستند که به عنوان تسهیلگر یا محدودکننده برای تحقق راهبردها عمل می‌کند. شرایط مداخله‌گر در حوزه توانمندسازی کاربران شبکه‌های اجتماعی با رویکرد امنیت فرهنگی شامل به کارگیری زبان بومی، توجه به تبعات نهی کردن کاربران، تهدیدات و آسیب‌های فرهنگی، آسیب‌های فضای مجازی در حوزه رفتارهای دینی، تفاوت فرهنگی، حاشیه‌های اجتماعی، عوامل داخلی، خارجی، درون فردی کاربر، دولتی و فرهنگی شناسایی شد.

جدول ۴- شرایط مداخله‌گر توانمندسازی کاربران شبکه‌های اجتماعی در حوزه امنیت فرهنگی

کدگذاری محوری	کدگذاری گزینشی
عدم استفاده از زبان استعماری	به کارگیری زبان بومی
عدم نهی کردن کاربران	تبعات نهی کردن کاربران
مصون ماندن جامعه از تهدیدات فرهنگی، مصون ماندن فرد از تهدیدات فرهنگی	تهدیدات فرهنگی
تهدید فرهنگ عمومی، تهدیدات فرهنگی	آسیب‌های فرهنگی
اختلافات فرقه‌ای، ترویج خرافه‌گرایی، تضعیف معنا و مفهوم عبادت، سطحی شدن عبادت‌ها، شبه‌آفرینی نسبت به اعتقادات دینی	آسیب‌های فضای مجازی در حوزه رفتارهای دینی
اختلافات فرهنگی، تفاوت‌های فرهنگی کاربران	تفاوت فرهنگی
جذابیت اطلاعات جانبی	حاشیه‌های اجتماعی
ارتباط فرهنگی - اجتماعی، شناسایی محیط فرهنگی، خطرات کاربری، زیرساخت‌های زندگی کاربران، گسترش هم‌زمان انحرافات	عوامل اجتماعی
سیاه‌نمایی فرهنگی	عوامل خارجی

کدگذاری محوری	کدگذاری گزینشی
احساس پوچی، اولویت‌های کاربران، تأثیرپذیری از فرهنگ‌های بیگانه، تعادل اعتماد و مخاطره کاربران، تعارض بین ترس و استفاده، دامنه خطرپذیری کاربران، عدم مقایسه موقعیت‌های کاربران، فاصله از ناامنی فرهنگی، مهارت ارائه بازخورد	عوامل درون فردی کاربر
بی‌توجهی به امنیت فرهنگی، پرهیز از هزینه کردن جهت مقابله، عدم اثرگذاری کنترل‌های بیرونی	عوامل دولتی
خطرات کاربری، عدم ایجاد شک و بدبینی	عوامل رفتار فردی
تهدیدات بالقوه و بالفعل فرهنگی	عوامل فرهنگی

۵-۵- راهبردها

راهبردها، کنش‌ها یا برهم‌کنش‌های خاصی هستند که از پدیده محوری حاصل می‌شود. راهبردها و اقدامات، طرح‌ها و کنش‌هایی‌اند که به طراحی مدل کمک می‌کنند. یافته‌های تحقیق پیرامون راهبردها در چند حوزه شامل راهبردهای فردی، ارتباطی اجتماعی، فرهنگی و رسانه‌ای طبقه‌بندی می‌شود. از جمله مهم‌ترین مقوله‌های به دست آمده در این بعد، ارتقای فرهنگ روشنفکری، اقتناع اندیشه‌های نوظهور، آگاه‌سازی جنگ نرم، آموزش خودمحور، پژوهشگری در حوزه تکنولوژی، بهسازی برنامه‌های فرهنگی، توسعه نگرش، حفظ میراث فرهنگی، حقوق فرهنگی، خودباوری فرهنگی، احترام در تعاملات مجازی، اقتصاد فرهنگی شده، آموزش محیط محور، برنامه‌ریزی و تنوع‌گرایی در تولید محتوا، تولیدات رسانه مستندات دبداری- شنیداری، حفظ و ترویج عناصر فرهنگی مشترک، سیاست‌گذاری مجازی در سازمان‌های اداری، عملکرد مجازی کاربر، قوانین ارتباطات در شبکه‌های اجتماعی و تقویت همانندسازی مطلوب است.

جدول ۵- راهبردهای توانمندسازی کاربران شبکه‌های اجتماعی در حوزه امنیت فرهنگی

کدگذاری محوری	کدگذاری گزینشی
القای فرهنگ روشنفکری	ارتقا فرهنگ روشنفکری
اقناع در زمینه اندیشه‌های نوظهور	اقناع اندیشه‌های نوظهور
آگاهی نسبت به جنگ نرم	آگاه‌سازی جنگ نرم
پرهیز از مقایسه‌های سطحی، خودآموزی و خود ساماندهی کاربران، علاقه‌مندی فرهنگی، هدف‌گذاری در تولید محتوا	آموزش خودمحور
آگاهی نسبت به آینده تکنولوژی‌های ارتباطی	پژوهشگری در حوزه تکنولوژی
استفاده از ابزارهای مناسب فرهنگی، اطلاع‌رسانی پیرامون اقدامات فرهنگی، به‌روزرسانی اطلاعات و برنامه‌ها، تبیین ارزش‌های فرهنگی، ترسیم آینده، ترویج شبکه‌های اجتماعی تخصص محور، ترویج عناصر هنری، فعالیت‌های فرهنگی، برگزاری مسابقات فرهنگی	بهسازی برنامه‌های فرهنگی
چندوجهی شدن کاربر	توانمندسازی در چند بعد
توسعه نگرش راهبردی	توسعه نگرش
تولید محتوا درباره تخریب آثار، معرفی مناظر پایدار، میراث فرهنگی	حفظ میراث فرهنگی
تبیین حقوق فرهنگی، تولید اطلاعات در زمینه حقوق فرهنگی، شفافیت محتوایی	حقوق فرهنگی
احترام به بزرگان فرهنگی، ایثار و گذشت در جامعه	خودباوری فرهنگی
مهارت تولید محتوا، مهارت فنی، مهارت استفاده صحیح، مهارت استفاده، مهارت خود ابرازی، مهارت رفتاری، مهارت عملکردی، مهارت فنی، مهارت گفتگو، مهارت مشارکت، مهارت نقد، مهارت‌های مجازی کاربران	مهارت چندبعدی
احترام به ارزش‌های محیطی، احترام به حقوق جمعی، احترام به فرهنگ دیگری، احترام به نهادهای سیاسی و فرهنگی	احترام در تعاملات مجازی
اخلاق مداری، مسئولیت‌پذیری اجتماعی	اخلاق کاربری
تعادل اقتصاد و امنیت فرهنگی	اقتصاد فرهنگی شده

کدگذاری محوری	کدگذاری گزینشی
الگودهی به کاربران، آگاهی و آموزش نسبت به نحوه حضور، توانمندسازی چندبعدی، توانمندسازی درونی، توانمندسازی در میان کاربران، حفظ و هدایتگری فرایند توانمندسازی	آموزش محیط محور
تولید پویانمایی، تولید سخنان ادبی و هنری، تولید کلیپ فرهنگی، تولید محتوای تاریخی، تولید محتوای خانواده محور، تولید محتوای مذهب محور، تولید محتوای موضوع محور	برنامه ریزی و تنوع گرایی در تولید محتوا
پرهیز از تعصب در تولیدات	پرهیز از تعصب گرایی
ارائه مستندات واقعی، ارائه الگو از کاربر توانمند شده، ارائه جاذبه های هنری، تقویت امنیت در کودکان کاربر، شاخص های عملکرد کاربر توانمند شده، معرفی افراد موفق و نخبه	تولیدات رسانه مستندات دیداری - شنیداری
انتقال تولیدات فرهنگی، پرهیز از نژاد پرستی، تقویت و غنای میراث فرهنگی، حفظ عناصر فرهنگی، حفظ و ترویج فرهنگ اسلامی، معرفی ادبیات بومی و محلی، نمایش هنرهای اصیل	حفظ و ترویج عناصر فرهنگی مشترک
بهره گیری از نخبگان در مدیریت فرهنگ، توانمندسازی سازمانی، توانمندسازی کاربر با نیاز سازمان،	سیاست گذاری مجازی در سازمان های اداری
اعتماد به نفس در مواجهه با زندگی مجازی، تقویت جستجوگری در کاربران، قدرت استدلال در کاربران، قدرت تطابق با محتوای جدید	عملکرد مجازی کاربر
پرهیز از منع اولیه استفاده، توسعه دسترسی کاربران، خط مشی گذاری در حوزه فرهنگی و مجازی، قانون گذاری در حوزه فرهنگی و مجازی، کنترل استفاده از اشکال دستوری، نظارت بر شبکه های اجتماعی،	قوانین ارتباطات در شبکه های اجتماعی
پرهیز از همانندسازی	تقویت همانندسازی مطلوب

۵-۶- پیامدها

از جمله نتایج ارتقا امنیت فرهنگی بر اثر توانمندشدن کاربران شبکه های اجتماعی می توان به ادراک مطلوب کاربران در جامعه مجازی بر اساس تولیدات شبکه ای و همچنین گسترش آرامش و اطمینان خاطر افراد در جامعه، ایجاد نشاط و انگیزه حضور فعال در جامعه، امیدواری به آینده، تربیت نسل جدید و تقویت مبانی دینی و فرهنگی (جدول شماره ۶) اشاره کرد.

جدول ۶- پیامدهای توانمندسازی کاربران شبکه‌های اجتماعی در حوزه امنیت فرهنگی

کدگذاری محوری	کدگذاری گزینشی
شگفتی دستاوردهای کاربران	اثربخشی توانمندسازی کاربر
مقایسه اثرگذاری تولید محتوا	اثرگذاری تولید محتوا
پیامدهای ایدئولوژی گرایانه توانمندسازی	آینده‌پژوهی تکنولوژی
توسعه تجملات و ظواهر فرهنگی	تجملات فرهنگی
توسعه‌یافتگی اجتماعی	توسعه اجتماعی
توسعه بازاریابی نوین، نقش‌آفرینی اقتصادی	اقتصاد مجازی
افتخار آفرینی‌های ادبی و تاریخی، تقویت انگیزه‌های هنری و ایران‌شناسی، شناسایی و امکان دستیابی به دانش‌های جدید،	آگاهی علمی و ادبی
احساس اثربخشی، احساس آرامش و اطمینان کاربران، اشتراک‌گذاری تجارب فرهنگی، بید رفتاری فرهنگی، درک فرهنگ فردی،	تحول رفتاری
تقویت تعلق ملی و ایمنی فرهنگی	تقویت عاطفه ملی
اثرگذاری فرهنگی، تقویت اثرات مثبت فرهنگی، معرفی مزایای امنیت فرهنگی	تولید ادبیات فرهنگی
ادراک کاربران از مفهوم بین‌المللی امنیت فرهنگی، انعکاس هدفمند مفهوم جهانی امنیت، علاقه‌مندی درباره پیوستن به مفاهیم جهانی	جهانی‌شدن مفهوم امنیت فرهنگی
انشقاق اجتماعی، بی‌ثباتی قوانین رسمی در فضای مجازی، تنبلی فرهنگی، جناح‌بندی طایفه‌گرایی، نگرانی دولت از اعتماد میان کاربران	رویکردهای اجتماعی
تجربه زندگی بدون مرز جغرافیایی، زندگی در فضای دموکراتیک، مسدود شدن فضاهای فردی و اجتماعی	زندگی در فضای مجازی
احیای فرهنگ مطالعه، ارزش‌گذاری اطلاعات، تعلیم و تربیت مجازی، توسعه آگاهی، حفظ ارزش‌های معنوی جامعه، مقایسه هدفمند در محتوا	فرهنگ‌سازی کاربران

بر اساس یافته‌های این پژوهش امنیت فرهنگی در شبکه‌های اجتماعی احساس آزادی از ترس یا احساس ایمنی از تهدید استنباط شده را شامل می‌شود. یعنی کاربر احساس آزادی بیشتری را تجربه می‌کند. تجربه این احساس نیاز به توانمندی و آگاهی لازم نسبت به نقش حساس کاربر در استفاده از شبکه‌های اجتماعی دارد. شاید در گذشته برای پیشگیری از هر آسیبی که مسبب آن وسایل ارتباط جمعی بود، بحث سواد رسانه‌ای مطرح می‌شد؛ اما در شرایط کنونی و با توجه به تحولات دائمی در حوزه شبکه‌های اجتماعی و افزایش استقلال کاربران سواد رسانه که صرفاً جنبه‌های آگاهی بخشی و نقد و تشخیص محتوای رسانه را توصیه می‌کرد، قادر به اصلاح عملکرد کاربر نیست. زیرا در شبکه‌های اجتماعی کاربران نقش تولیدکننده، انتقال‌دهنده، تأییدکننده، تسهیل‌کننده و تعریف‌کننده محتوا را دارند و بخش عمده‌ای از سرنوشت یک موضوع یا کمپین و یا هر تجمع شبکه‌ای و یا همگرایی ایدئولوژیک دیگر در شبکه‌های اجتماعی تحت تأثیر کاربران است. به همین دلیل توانمندسازی کاربران به گونه‌ای که جهت افزایش خودکارآمدی و آگاهی کاربر نسبت به نقش خود و اعمال صحیح رفتار است. از سوی دیگر، اگر امنیت فرهنگی را ادراک فرد از مجموعه باورها، ارزش‌ها و هنجارهای موجود در اجتماع بدانیم و اگر از منظر کاربران به آن نگاه کنیم امنیت فرهنگی در فضای مجازی احساس می‌شود و کاربران به دلیل آزادی عمل و امکان تبادل اطلاعات و تولید و باز نشر محتوی از امنیت فرهنگی ادراک خوبی دارند مگر اینکه محتوایی یا موضوعی تحدیدکننده شرایط فعلی فرهنگ آن‌ها باشد و یا چالشی را در مسائل فرهنگی، ادبی، هنری تاریخی و یا زیست‌محیطی و تخریب میراث فرهنگی احساس کنند. همچنین یکی از مسائل فعلی شبکه‌های اجتماعی گردش پیام‌هایی هدفمند است، که اگرچه استحاله فرهنگی دارد، اما به شدت تخریب سیاسی و اجتماعی در آن مورد توجه است. به همین دلیل از مهم‌ترین اثرات توانمندسازی کاربران، می‌توان به افزایش درک کاربران از این فضا اشاره کرد.

از امنیت فرهنگی‌شان شود و کاربر به نقش خود در ارتقا ادراک از امنیت فرهنگی برای خود و دیگران واقف باشد. مباحثی مانند ارتقاء سواد رسانه، سواد فرهنگی یا سواد داده و به‌طور کلی سوادهای متکثر به‌شدت مطرح است. ولی نکته متمایز این پژوهش پرداختن به رویکردهای مربوط به توانمندسازی کاربر است تا با افزایش آگاهی فرهنگی و حساس شدن نسبت به تأثیر و سرنوشت محتوا به لحاظ فرهنگی، باعث ارتقاء عناصر مرتبط با امنیت فرهنگی در کشور باشیم. در ایران به دلیل تفاوت‌های فرهنگی با سایر کشورهای دنیا مسئله فرهنگ به‌صورت ریشه‌ای‌تر مطرح است. به شکلی که در بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) فرهنگ یکی از پایه‌های اساسی قدرت و اقتدار ملی است. از نظر ایشان قدرت یک ملت بر سه عنصر اقتصاد، فرهنگ و علم و دانش استوار است و البته فرهنگ از اقتصاد مهم‌تر است؛ چراکه از دیدگاه ایشان فرهنگ به مثابه هوایی است که یک ملت در آن تنفس می‌کنند و الهام‌بخش مردم در کنش‌ها و اعمال آن است. در یک جمع‌بندی کلی این مقاله به دنبال ارائه مدل به منظور توانمندسازی کاربران شبکه‌های اجتماعی در حوزه امنیت فرهنگی بوده است و به این منظور از روش نظریه‌مبنایی استفاده شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که توجه به زمینه‌های مؤثر بر ارتقاء اطلاعات و آگاهی فرهنگی کاربران، تقویت میزان پایبندی و معرفی دقیق‌تر نمادهای فرهنگی با توجه به زیرساخت‌های مرتبط از جمله ملی‌گرایی، هویت چندبعدی و ارتباطات مجازی از مهم‌ترین ابعاد مؤثر در شرایط علی است. به‌کارگیری زبان بومی، تبعات نهمی کردن کاربران، شناسایی تهدیدات، آسیب‌ها و تفاوت فرهنگی در بحث شرایط زمینه‌ای موردبررسی است. در بعد فردی تقویت مهارت در ابعاد تولید محتوا، تسلط فنی، استفاده صحیح، خود ابرازی، رفتاری، عملکردی، فنی، گفتگو، مشارکت و نقد به عنوان بخشی از زمینه‌ها با رویکرد فردی مورد توجه است. در بررسی راهبردها می‌توان به آینده‌پژوهی تکنولوژی، اقتصاد مجازی، آگاهی علمی و ادبی، تحول رفتاری، تقویت عاطفه ملی و تولید ادبیات فرهنگی پرداخت که منجر به ارتقاء توانمندسازی کاربر در حوزه استفاده از شبکه‌های اجتماعی با رویکرد امنیت فرهنگی می‌شود.

منابع

۱. احمدی، حسین، و ملک محمودی، نازیا (۱۳۹۲). امنیت فرهنگی پشتوانه اقتدار ملی در منطقه مکران (دریای عمان). رشد آموزش جغرافیا، (۱۰۴)، ۱۱-۳. <http://noo.rs/MSevv>.
۲. آیت الله العظمی سید علی امام خامنه‌ای (۱۳۸۵). مجموعه بیانات.
۳. آشنا، حسام‌الدین، و اسماعیلی، محمدصادق (۱۳۸۸). امنیت فرهنگی: مفهوم فراسوی امنیت ملی و امنیت انسانی، تهران: راهبرد فرهنگ، ۲(۵)، ۹۰-۷۳. <https://www.magiran.com/p766936>.
۴. آهنی، علی (۱۳۸۸). سیاست مدیریتانه‌ای اتحادیه اروپایی و چالش‌های پیش رو. سیاست خارجی، ۲۴ (۴)، ۷۶۱-۸۷۶. <https://elmnet.ir/doc/441645-62821>.
۵. بوزان، باری (۱۳۷۸). مردم، دولت‌ها و هراس. (ترجمه: پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ اول). تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۶. بیات، بهرام (۱۳۸۸). جامعه‌شناسی احساس امنیت (چاپ اول). تهران: امیرکبیر.
۷. پورنقادی، بهزاد (۱۳۹۷). فرصت‌ها و تهدیدهای امنیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی برای دانشجویان. پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی، ۷(۲)، ۸۷-۹۸. doi: 10.22108/ssoss.2018.103434.1062
۸. پورسعید، فرزاد (۱۴۰۱). نسبت مفهومی فرهنگ و امنیت: جستاری در چیستی «امنیت فرهنگی». مطالعات راهبردی، ۲۵(۴)، ۱۷۷-۲۱۵. doi: 20.1001.1.17350727.1401.25.98.6.9.
۹. جلالی لواسانی، احسان، و نجفی، مهرداد (۱۳۸۵). بررسی ابعاد حاصل از بکارگیری فناوری اطلاعات در ساختار مدیریت شهری. کنفرانس بین‌المللی شهرداری الکترونیکی، (۲)، ۰-۰. <https://civilica.com/doc/64863>.
۱۰. غلامی، رضا (۱۳۸۳). نسخه فرهنگی امنیت ملی. زمانه، ۳(۲۴). <http://noo.rs/BweT>.
۱۱. رحمانی ساعد، هادی، شفیع، جمال (۱۴۰۱). مفهوم و مؤلفه‌های امنیت فرهنگی در گفتمان ایرانی اسلامی. امنیت ملی، ۱۲(۴۴)، ۳۳۲-۲۹۹. doi: 20.1001.1.33292538.1401.12.44.10.1.
۱۲. شفیع‌نیا، محمد شفیع، و رئیسی دهکردی، اردشیر (۱۳۹۵). نقش دین در امنیت داخلی. مجله: امنیت ملی، سال سوم، ۹(۳)، ۶۰-۴۳. <http://noo.rs/n70hU>.
۱۳. صالح‌نیا، علی (۱۳۹۵). بررسی نظری مفهوم امنیت ملی و ابعاد مختلف آن. دهمین کنگره پیشگامان. پیشرفت، دهمین کنگره پیشگامان پیشرفت، پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، قابل دسترس در www.sid.ir/Fa/Seminar/ViewPaper.aspx?ID=61908.
۱۴. عاملی، سعید رضا (۱۳۸۸). زمان مجازی و ساخت شهرهای تاریخی موازی، زمان مجازی، تحول در نهادهای مجازی. تهران: مؤسسه انتشارات بعثت.
۱۵. عبدالرحمانی، رضا، زرگر، علیرضا، و سحری، امید. (۱۳۹۹). بررسی تاثیر محتوای غیر اخلاقی شبکه‌های اجتماعی مجازی بر امنیت اجتماعی (مورد مطالعه: شبکه اینستاگرام). مطالعات امنیت اجتماعی، ۱۱(۶۳)، ۷۳-۹۶. <https://sid.ir/paper/956181/fa>. SID.
۱۶. فاطمی نیا، محمدعلی (۱۳۹۶). جامعه اطلاعاتی و جرائم نوظهور: مطالعه جامعه‌شناختی جرائم سایبری در ایران. پایان‌نامه دکترای تخصصی جامعه‌شناسی. دانشگاه تهران، دانشکده علوم اجتماعی.
۱۷. فینی زاده بیدگلی، جعفر، خادم دقیق، امیر هوشنگ، و شفیع‌نیا، محمد شفیع. (۱۳۹۵). بررسی ویژگی‌های امنیتی شدن یک پدیده (موضوع) در جمهوری اسلامی ایران. پژوهش‌های حفاظتی - امنیتی، ۵(۱۷)، ۱۱۱-۱۳۸. <https://sid.ir/paper/511976/fa>. SID.
۱۸. زارع، سعیده، جهانیان، رمضان، و سلیمی، مهتاب. (۱۳۹۹). طراحی الگوی امنیت فرهنگی در توسعه پایدار. نوآوری‌های مدیریت آموزشی، ۱۶(۱)، ۳۹-۲۲. doi: 20.1001.1.20081138.1399.16.1.2.1.

۱۹. سیمبر، رضا، رضاپور، دانیال (۱۳۹۷). امنیت فرهنگی از منظر مقام معظم رهبری، سیاست پژوهی، ۵(۱)، ۳۵۲-۳۱۳. <https://civilica.com/doc/1679968>.
۲۰. زارع، سعیده، جهانیان، رمضان و سلیمی، مهتاب (۱۳۹۹). «اعتبار سنجی الگوی امنیت فرهنگی در توسعه پایدار مبتنی بر دانش». آموزش و توسعه منابع انسانی، ۲۷(۲)، ۶۲-۴۲. doi: 20.1001.1.24233277.1399.7.27.6.5
۲۱. شفیعی، جمال، و مولایی، محمد (۱۳۹۹). نظریه پردازی؛ الگوی راهبردی دین در تولید امنیت فرهنگی. امنیت ملی، ۱۰(۳۶)، ۸۶-۴۳. doi: 20.1001.1.33292538.1399.10.36.2.3
۲۲. محدث، سیدعلی عباس، حجازی، ناصر، و مرتضی پور، مسلم. (۱۴۰۱). نقش گروه‌های همیار در توانمندسازی اقتصادی مددجویان بهزیستی. علوم زیست محیطی و دانش جغرافیا، ۲(۱)، ۱۸-۱. <https://civilica.com/doc/1871486>
23. Alemany Bordera, J., Del Val Noguera, E., & García-Fornes, A. (2021). "Who should I grant access to my post?": Identifying the most suitable privacy decisions on online social networks. *Internet Research*, 31, 1290-1317. doi:10.1108/INTR-03-2020-0128.
24. Coffin, J. (2007). Rising to the Challenge in Aboriginal Health by Creating Cultural Security. *Aboriginal and Islander Health Worker Journal*, 31(3), 22-24. <https://search.informit.org/doi/10.3316/ielapa.955665869609324>.
25. Creswell, J., & Miller, D. (2000). Determining Validity in Qualitative Inquiry. *Theory Into Practice* THEORY PRACT, 39, 124-130. <https://doi.org/10.1207/s15430421tip3903>.
26. Debrix, F. (2016). Global powers of horror: Security, politics, and the body in pieces (Interventions). doi:10.4324/9781315725383.
27. Debrix, F. (2016). Tabloid realism and the revival of American security culture. *Geopolitics*, 8(3), 151-190. <https://doi.org/10.4324/9780203944660>.
28. Gangwani, S., Alruwaili, N., & Safar, S. (2021). Social Media Usage and Female Empowerment in Saudi Arabia. *Academy of Strategic Management Journal*, 20(4), 1-8.
29. Heath, S. (2015). Security and Insecurity Online: Perspectives from Girls and young woman, eGirls, citizens: Putting Technology, Theory and Policy into Dialogue with Girls' and Young Women's Voices. University of Ottawa, Press. <https://books.openedition.org>.
30. Kaur, P., Islam, N., Luukela-Tandon, A., & Dhir, A. (2021). Social media users' online subjective well-being and fatigue: A network heterogeneity perspective. *Technological Forecasting and Social Change*, 172, 121039. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.121039>.
31. Latham, A. (2014). Constructing national security: Culture and identity in Indian arms control and disarmament practice. *Contemporary Security Policy*, 19(1), 129-158.
32. Lumby, L., & Farrelly, T. (2009). A best practice approach to cultural competence training. *Aboriginal and Islander Health Worker Journal*. 33(5), 14-22. Doi: <https://ro.uow.edu.au/artspapers/1253>
33. McCoy, B. (1992). living and working cross-culturally-non-Aboriginal people meeting, broome, WA: JAWA production centre. p:93. <https://doi.org/10.1080/10398560902948647>.
34. Strauss, A., & Corbin, J. (1998). Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory. <https://doi.org/10.4135/9781452230153>.
35. Seong, Y. (2009). predictors of interpersonal trust in virtual distributed teams. report: final report for June 2006 to September 2008. <https://www.researchgate.net/publication>,
36. /277992835_Predictors_of_Interpersonal_Trust_in_Virtual_Distributed_Teams North. Carolina agree cultural & technical state, university department of industrial & system engineering.
37. Westerman, T. (1997). frameworks of working with aboriginal communications. Psychologically speaking. Retrieved from.